

[Alfred Jensen.]

påtager sig det hårdeste arbejde, med en understøttelse, der ikke andrager mere end omkring en tredjedel af det nævnte beløb.

Det er ganske uholdbart, at entreprenører og det offentlige skal indkassere store fortjenester ved mekanisering af anlægsarbejderne, mens landets arbejdsmænd i landkommuner, købstæder og hovedstadskommuner skal bære byrden derved i form af langvarig arbejdsløshed og uden udsigt til en betryggende placering i erhvervslivet.

Også i det private erhvervsliv kan der konstateres lignende overflødiggørelse af arbejdskraft ved mekanisering. Landbruget har således siden perioden 1936-40 skudt ikke mindre end 145 000 medhjælpere fra sig. I perioden fra 1949 og til i år angives nedgangen at være ca. 58 000. Efter statistisk departements opgørelser er den animalske landbrugsproduktion steget med ca. 48 pct. i disse år, hvor landbrugets mekanisering har været særlig omfattende.

I industrien spares der også arbejdskraft i stor stil takket være mekanisering og rationalisering. Selv om der ikke er nogen nedgang i den samlede beskæftigelse, så viser dog produktionstillene, hvor det bærer hen. Mens industriens samlede produktion i 1956 efter tallene var 21 pct. over 1949, så er tallet på beskæftigede arbejdere ikke beregnet til at være mere end 1 pct. højere.

Løfterne om, at de arbejdsløse skulle komme i arbejde igen, når produktiviteten steg, er ikke gået i opfyldelse. Arbejdsløshedstillene for oktober måned taler deres uhyggelige sprog herom. For arbejderne kommer det ikke som nogen overraskelse. For dem har det længe været klart, at den omfattende rationalisering og tilløbene til automatisering ikke åbnede portene for de arbejdsløse, men tværtimod forringede deres chancer for at komme i arbejde, samtidig med at nye skarer blev lukket ud i arbejdsløshedens alt for store arme.

Hvor alvorlig situationen og perspektiverne er for arbejderne, fik man under debatten om den af ministeren for offentlige arbejder givne redegørelse et klart vidnesbyrd om. Her krævede praktisk talt alle borgerlige partier, at der uanset arbejdsløshed skulle anvendes maskiner i fuldt omfang, ja, en enkelt mente endog, at de burde anvendes i endnu højere grad, end tilfældet

er. Der var ikke spor forståelse for, at de mennesker, der gøres overflødige, skulle sikres enten ved anvisning af andet arbejde eller i mangel deraf gennem erstatning for tabt arbejdsfortjeneste.

Under disse omstændigheder er det nødvendigt, at spørgsmålet om arbejdstidsforkortelse også stilles med henblik på at skaffe de mange tusinde arbejdsløse adgang til arbejdspladsen. Og man kan lige så godt først som sidst gøre sig fortrolig med, at arbejdstidsforkortelsen hører uløseligt sammen med mekanisering og automatisering. Jo før man indstiller sig herpå, des bedre såvel for erhvervslivet som arbejderne. Det er indlysende, at der ikke alene bliver tale om en afkortning til 7 timer dagligt, men om langt større afkortelser.

Myndighederne, regering og folketing, har gennem lån og skattemæssige lempelser begunstiget erhvervslivets mekanisering. Det er på tide, at der også vises rationaliseringens og automatiseringens ofre større hensyn. Det kan blandt andet ske ved ratifikation af konventionen om en arbejdstid på 40 timer ugentlig.

Jeg anbefaler vort forslag herom til hurtig og velvillig behandling.

Den første sag på dagsordenen var:

Fremsættelse af lovforslag.

Formanden: Jeg giver ordet til den højtærede undervisningsminister, for at han kan fremsætte de i dag for hans vedkommende anmeldte lovforslag.

Undervisningsministeren (Jørgen Jørgensen): Herved tillader jeg mig for det høje folketing at fremsætte forslag til lov om ændringer af lov om folkeskolen og forslag til lov om gymnasieskoler.

De to lovforslag svarer med ganske få ændringer nøje til de af den tidligere undervisningsminister i forrige folketingsamling fremsatte skolelovsforslag med de ændringer, som i princippet blev tiltrådt af et stort flertal af medlemmerne af det folketingsudvalg, som folketinget i sidste folketingsamling nedsatte til behandling af de pågældende lovforslag.

I det førstnævnte af de to lovforslag

[Undervisningsministeren.]

foreslås der en række ændringer af loven af 18. maj 1937 om folkeskolen med senere ændringer. Ved disse ændringer vil folkeskolen blive ordnet som en 7-årig hovedskole, suppleret dels med et for børnene frivilligt 8. skoleår i hovedskolen, dels med en 3-årig realafdeling. Efter de for den 7-årige hovedskole foreslåede bestemmelser er denne udelt, dog med adgang til en deling af børnene efter standpunkt, evner og interesser i 6. og 7. skoleår i skoler med mere end 1 klasse pr. årgang, men således at delingen ikke baseres på særlige prøver og ikke fører til en eksamensmæssig afslutning af hovedskolen.

Ved folkeskoleloven af 1937 blev eksamensmellemskolen ved kommunale skoler et led af folkeskolen, men med hensyn til undervisningen i eksamensmellemskolen henviser folkeskoleloven til loven af 1903 om højere almenskoler, og her findes også de bestemmelser, der gælder for den 1-årige realklasse, der normalt slutter sig til eksamensmellemskolen og findes ved de allerfleste kommunale mellem- og realskoler, men som efter folkeskoleloven formelt ikke hører til folkeskolen.

Ved de ændringer af folkeskoleloven, som nu foreslås gennemført, vil den foreslåede 3-årige realafdeling blive en del af folkeskolen, og bestemmelserne om denne skoleafdeling vil blive optaget i folkeskoleloven. Ved overførelsen af en del af almenskolelovens område til folkeskoleloven foreslås almenskoleloven afløst af en lov om gymnasieskoler. I det andet af de to lovforslag, der fremsættes, findes derfor i første række bestemmelser vedrørende gymnasiet, og det foreslås, at dette bibeholdes som 3-årigt, og at optagelsen i 1. gymnasieklasse normalt sker efter 2. realklasse. Det foreslås endvidere, at gymnasieskoler foruden gymnasieafdelingen skal omfatte en 3-årig realafdeling, men med hensyn til de nærmere bestemmelser om realafdelingen ved gymnasieskoler henviser lovforslaget til bestemmelserne i forslaget til lov om ændringer af lov om folkeskolen.

Begge lovforslag er ledsaget af udførlige bemærkninger. Jeg skal derfor nøjes med her at fremsætte nogle mere principielle betragtninger.

Som jeg allerede har nævnt, indeholder lovforslagene netop det, som et stort flertal her i tinget har samlet sig om i forrige folketingsssamling. Det er for landsbyskolens vedkommende en samlet skole for alle børn til det 14. år med differentieret undervisning i sprog og matematik i de sidste 2 år og i tilslutning hertil en 3-årig realafdeling. For at opmuntre til fortsat undervisning for børn, der ikke stiler mod en eksamen, foreslås det, at der skal sørges for, at alle børn, der ønsker sådan fortsat undervisning i det 8. skoleår, får adgang hertil enten i deres egen kommune eller således, at denne skal betale for deres skolegang i 8. skoleår i en anden kommune eller på en efterskole eller ungdomskostskole, og det foreslås yderligere, at statens tilskud til klasseværelser for det 8. skoleår skal kunne forhøjes til indtil det dobbelte af det nuværende tilskud, når undervisningen i det 8. skoleår gennemføres ved centralisering.

Når denne ordning gennemføres, vil der være givet landsbyskolens børn den adgang til videre uddannelse, som vil stille dem lige med købstadskolens børn, og navnlig vil det give dem den mulighed for at læse til eksamen, som de hidtil har måttet savne. Jeg understreger i denne forbindelse, at den nuværende realeksamens lødighed ikke skal formindskes, og at realeksamen fra landsbyskolen skal være af ganske samme værdi som realeksamen fra byskolen.

Om hele denne opbygning af landsbyskolen har alle partier i folketinget været enige. Tilbage bliver spørgsmålet om byskolen. Efter min mening kan landsbyskolens forhold ikke ordnes isoleret. Hvis den nuværende ordning opretholdes i købstæder og stationsbyer, vil landsbyskolens børn i stort tal forlade landsbyskolen i de øverste klasser. Den skadelige og ulykkelige af-folkning af landsbyskolen vil fortsætte. Det vil være urimeligt, om landkommunerne, hvor ca. halvdelen af landets skolebørn går i skole, skal opbygge et tidssvarende skolevæsen for alle børn, hvis man ikke når til andet resultat, end at klasserne for de ældste børn står halvtomme, og det vil være bittert for lærerne at se en del af de kvikkeste elever i de to sidste skoleår forlade landsbyskolen for at søge ind til købstædernes eller stationsbyernes skoler.

[Undervisningsministeren.]

Jeg mener derfor, at den nuværende ordning med delingen af børnene i 12 års alderen ikke kan opretholdes i sin nuværende form, men jeg erkender, at forholdene ved den store byskole er anderledes end forholdene ved landsbyskolen, og det var netop ud fra dette synspunkt, at jeg ved forhandlingerne i foråret mellem repræsentanter for lærerorganisationerne og folketingets udvalg vedrørende skolelovsforslagene foreslog en ordning, der nu er kommet til udtryk i nærværende lovforslag, og hvorefter børnene i de store skoler kan deles i visse timer eller i klasser i 6. og 7. skoleår under hensyn til deres standpunkt, evner og interesser, men uden optagelsesprøve og uden afsluttende eksamen. Ved en sådan deling vil man kunne opnå den ensartethed mellem børnene i de enkelte klasser for samme alderstrin, som naturligvis er en undervisningsmæssig fordel, navnlig i sprog og matematik, uden samtidig at sætte det store skel mellem børnene, som delingen efter den nuværende ordning sætter, og uden at nogle af klasserne kommer til at lide under den nederlagsstemning, som nu ofte findes i klasser med børn, der ikke har kunnet klare optagelsesprøven til eksamensmellemskolen.

Der udføres i mange skoler et særdeles prisværdigt og dygtigt arbejde i den eksamensfri mellemskole, og der er også mange steder, hvor dette arbejde giver gode resultater, men taget som helhed må det siges, at disse klasser har så vanskelige arbejdsvilkår, at det ikke vil være muligt at gennemføre en så tilfredsstillende undervisning, som de pågældende børn har krav på og brug for.

Den frie mellemskole i den købstad-ordnede skole har ikke tilfredsstillende arbejdsvilkår. Det er vel i og for sig ikke lovens skyld. Måske kan det siges, at skolemyndighederne ikke alle vegne har vist denne skoleafdeling tilstrækkelig bevågenhed, og at man har været for tilbageholdende med bevillinger til undervisningsmateriel o. lign. Men hovedvanskeligheden for den eksamensfri mellemskole er, at denne skole ikke bliver betragtet som en undervisningsmæssigt særpræget, selvstændig skoleafdeling, hvortil forældre med glæde sender deres børn. Det er ikke en skole, man søger om at

få børnene ind i. Den eksamensfri mellem-skole er i befolkningens bevidsthed blevet en afdeling inden for skolevæsenet for de dårligst begavede børn, der ikke har kunnet bestå optagelsesprøven til eksamensskolen. En sådan bedømmelse giver ikke noget godt klima for arbejdet i folkeskolen.

Den milde deling, som foreslås i lovforslaget, er ikke en deling i linjer, men en hensigtsmæssighedsforanstaltning med det formål at gøre arbejdet lettere, og for at børnene på de forskellige undervisningstrin stadig kan være stillet over for passende opgaver i forhold til deres evner. Der skal i alle klasser være adgang til undervisning i sprog og matematik, og ingen børn skal på forhånd være afskåret fra ved det 14. år at overgå til realafdelingen. Dette tror jeg vil give lunere og lettere arbejdskår for hele skolen.

Hovedsynspunktet for mig er, at folkeskolen skal være en skole, der har sit mål i sig selv uden pres fra efterfølgende eksamensskole eller fagskole. Folkeskolen til det 14. år skal være en barneskole, og man skal gribe mindst muligt ind i disse skoleår fra eksamensskolen eller fra fagskoler.

Når man spørger, hvorfor det haster med skolereformen, vil jeg gerne dertil sige: landsbyskolens opbygning er i fuld gang landet over. En overbygning på landsbyskolen, som nu er muligjort ved bestemmelsen om præliminærkursus, viser sig at vinde meget stor interesse overalt i landets kommuner. Befolkningen i landkommunerne forlanger, og med rette, at deres børn får samme adgang til at kunne opnå en eksamen som børnene i byerne. Derfor må man ved indretning af de nyoprettede landsbyskoler have dette med i billedet, at en eksamensafdeling hører med, når landsbyskolens forhold nu skal ordnes på længere sigt. Og det ville ikke være rimeligt at forlange, at landkommunerne med store økonomiske ofre for befolkningen indretter deres skolevæsen på en sådan måde, at alle børn i landsbyerne skal kunne få deres undervisning i deres egen skole, og at resultatet af nyordningen blev, at man ikke standser frafaldet i folkeskolens sidste klasser, men at børnene fremdeles sendes ind til en nærliggende købstad for at få en forberedelse i eksamensmellemskolen, som kan lette dem den videre gang

[Undervisningsministeren.]

til eksamenslæsning. Landsbyskolens forhold kan ikke indrettes tilfredsstillende, d. v. s. som en skole, der hviler i sig selv, så længe en skoleform af en anden type trækker børnene bort fra denne landsbyskole og forstyrrer den harmoniske udvikling af skolevæsenet i sognet, som det er meget værdifuldt at værne om.

Det må dog formentlig fra alle sider kunne erkendes som en afgjort fordel ved en nyordning, at vilkårene for børnenes adgang til eksamenslæsning bliver ens for by og land, og at dette sker, uden at der slækkes på eksamenskravene.

Med hensyn til det 8. skoleår mener jeg, at tiden endnu ikke er inde til gennemførelse af en lovændring, hvorefter det 8. skoleår bliver obligatorisk for børnene. Det bedste, man i øjeblikket kan gøre, vil efter min mening være at styrke det 8. skoleår ved bestemmelser som dem, der er optaget i lovforslaget, hvorved man både forbedrer børnenes muligheder for at fortsætte skolegangen i det 8. skoleår og giver kommunerne særlig støtte til tilvejebringelse af de hertil fornødne klasselokaler.

Selv om teknikerkommissionen endnu ikke har afsluttet sit arbejde, vil jeg i forbindelse med omtalen af det 8. skoleår dog gerne nævne denne kommissions arbejde med spørgsmålet om oprettelse af en teknisk forberedelseseksamen, d. v. s. en adgangseksamen til undervisningsanstalter, der uddanner tekniske assistenter, industri-laboranter, elektroteknikere, tekstilteknikere og maskinteknikere m. v. Der synes at være gode muligheder for, at en del af undervisningen med henblik på en sådan teknisk forberedelseseksamen vil kunne gives i det frivillige 8. skoleår i hovedskolen og fortsættes på kursus eller i aftenskoler. Den eksamensfri skole efter det 14. år må have et perspektiv, et mål at stile imod, hvad denne undervisning hidtil har savnet i sammenligning med eksamensskolen.

Jeg mener i øvrigt, at man ved tilrettelæggelsen af det 8. skoleår og den fortsættelsesundervisning, der knyttes dertil, ikke i for udpræget grad og ikke alene skal lægge vægt på det faglige og specielle, men også skal sørge for, at den alment betonedede undervisning får en plads i disse skoler.

Jeg havde oprindeligt tænkt i lovforslaget at optage nogle bestemmelser vedrørende ansættelse af lærere, der har fået deres uddannelse på Ollerup 4-årige lærerskole. Det kan vel nu siges at være godtgjort, at der fra denne lærerskole er udgået mange særdeles brugbare lærerkræfter, som gør god fyldest i skolearbejdet, og at det var naturligt, om der kunne findes en ordning, så disse lærere, uden at der skulle dispenseres i det enkelte tilfælde, kunne ansættes i den offentlige skole. Der kan være flere veje at gå, men for ikke på forhånd at fæstne sig til en bestemt løsning har jeg anset det for mest formålstjenligt at drøfte hele spørgsmålet med det folketingsudvalg, som formentlig nu vil blive nedsat.

Under forhåndsomtalen af skolelovsforslagene har det fra flere sider været fremhævet, at der må foretages en undersøgelse af de økonomiske konsekvenser af en gennemførelse af forslagene. Hertil vil jeg gerne sige, at jeg ikke mener, at selve de foreslåede ændringer af skolens struktur vil medføre merudgifter af væsentlig betydning. De udgifter, der vil komme, vil først og fremmest være de samme, som alligevel vil være nødvendige til gennemførelsen af folkeskoleloven af 1937. Naturligvis vil det medføre udgifter herudover at indføre undervisning i sprog og matematik i de øverste hovedskoleklasser på landet og at styrke det frivillige 8. skoleår og indrette realafdelinger i tilslutning til landsbyskolen, men alle her i tinget er jo enige om, at disse forbedringer bør gennemføres, så man bør ikke af denne grund forhale løsningen af denne vigtige sag. For byskolens vedkommende kan jeg ikke se, at de foreslåede strukturændringer vil kunne medføre merudgifter. Derimod vil den foreslåede nedsættelse af det maksimale elevtal i klasserne såvel i skolerne på landet som i byskolerne selvfølgelig betyde en merudgift, men der er jo fra alle sider enighed om, at en nedsættelse af elevtallet i klasserne bør ske, og spørgsmålet vedrører heller ikke selve skolens struktur.

Løsningen af spørgsmålet om skolevæsenets fremtidige ordning, som nu er blevet debatteret i flere år, og som er blevet behandlet indgående af folketingsudvalg i de sidste 2 folketingsår, bør nu komme. Landkommunerne må have sikker-

[Undervisningsministeren.]

hed for, hvordan den fremtidige skoleordning vil blive, så de kan indrette deres byggeplaner herefter; og så længe sagen ikke er afklaret, kan det ikke undgås, at usikkerheden hæmmer den udbygning af skolevæsenet, som allerede kræves efter folkeskoleloven af 1937.

Den skoledebat, som har optaget sindene så stærkt i de senere år, har jo i væsentlig grad samlet sig om skolens ydre ramme, skolens opbygning og skolearbejdets tilrettelæggelse. Denne diskussion har været meget nyttig og betydningsfuld; men jeg tror, at det, alt taget i betragtning, ville være ønskeligt, om der forholdsvis snart kunne blive plads for andre spørgsmål i skolediskussionen.

Der er meget nyt, der rører sig inden for skolen i disse år med hensyn til det undervisningsmæssige, med hensyn til forståelse af børnene og meget andet. Det er i det hele taget store opgaver, skolen i det moderne samfund er stillet over for. Vi må dér være opmærksomme på, at i alt, hvad der har med undervisning at gøre, er det altid vigtigt at være på vagt over for det uniformerede, de alt for faste systemer, som kan dræbe og ødelægge den naturlige trang til viden og til oplevelser, som findes hos alle normale børn. Når et stort skolevæsen skal organiseres og samordnes, kan det undertiden være vanskeligt at undgå, at noget af den friskhed, som er så betydningsfuld for det enkelte barn, forsvinder. Det, vi må stræbe imod fra det offentliges side, er at gøre rammerne for skolearbejdet så vide som muligt og give lærerne friest mulige arbejdsvilkår.

Jeg opfordrer tinget til en saglig og fordomsfri drøftelse af de vigtige skoleproblemer, som indeholdes i disse lovforslag. Det ville være meget ønskeligt, om en lovgivning af denne art kunne gennemføres af et stort set enigt folketing.

Formanden: Eksemplarer af de nu fremsatte lovforslag vil blive omdelt.

Den sidste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om oprettelse af et socialforskningsinstitut.

(Lovforslaget findes i tillæg A. sp. 497, fremsættelsen i tidenden sp. 833).

Lovforslaget sattes til forhandling.

K. B. Andersen: Det lovforslag om oprettelse af et socialforskningsinstitut, der i dag er til behandling, kan måske nok på en måde siges at være af beskedent omfang, for så vidt som det går ud på oprettelse af et videnskabeligt forskningsinstitut med ret beskedne rammer, men det er på den anden side et forslag, der bør påkalde meget omfattende interesse i alle kredse, fordi emnet for den forskning, der her er tale om, er så vidtspændende.

Det er ikke vanskeligt at pege på den naturlige baggrund for fremsættelsen af dette lovforslag.

Den sociale lovgivning — dette udtryk taget i den vide forstand, der må være tale om i denne sammenhæng, d. v. s. ikke blot sociallovgivningen i almindelig forstand, men også al anden lovgivning, der påvirker f. eks. familieforhold, arbejdsforhold o. lign. — denne lovgivning har efterhånden en så lang historie, og den har nået et sådant omfang, at der er et meget stort erfaringsmateriale at drage nytte af for den, der ønsker at finde ud af denne lovgivnings virkninger, ikke mindst spørgsmålet om, i hvilket omfang den virkelig imødekommer på en fuldt tilfredsstillende måde de behov, den tager sigte på.

Denne lovgivning har også i dag et sådant omfang i økonomisk henseende, at det må være en meget væsentlig samfundsinteresse at klargøre sig, om nu også alle disse penge bliver givet ud på en sådan måde, at de, som det hedder i den betænkning, der ligger til grund for forslaget — jeg beder om formandens tilladelse til her og en gang senere at bringe nogle korte citater